

अभ्यास घटक

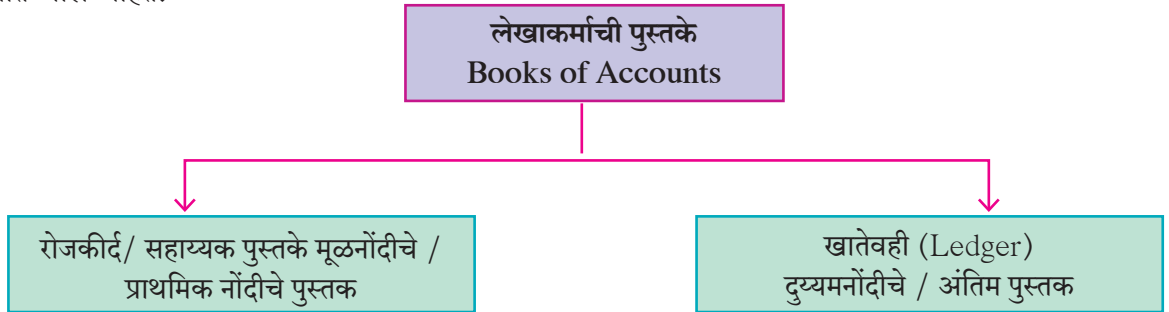
- ४.१ खातेवहीचा अर्थ, व्याख्या आणि महत्त्व
- ४.२ खातेवहीचा नमुना / स्वरूप
- ४.३ रोजकिर्दीवरून / सहाय्यक पुस्तकावरून खातेवहीत खतावणी (posting) करणे.
- ४.४ खातेवहीतील खात्यांचे संतुलन (Balancing of Ledger Accounts.)
- ४.५ तेरीज तयार करणे (Preparation of Trial Balance.)

क्षमता विधाने

- ☐ विद्यार्थी रोजकिर्दवरून खातेवहीत नोंद करू शकतो.
- ☐ विद्यार्थी विविध खात्यांचे संतुलन करतो.
- ☐ विद्यार्थी तेरीजपत्रक तयार करू शकतो.

प्रस्तावना (Introduction)

लेखांकनाच्या प्रक्रियेमध्ये व्यावसायिक व्यवहार त्यांच्या कालक्रमानुसार (chronological order) रोजकिर्दीत नोंदविण्यात येतात. या सर्व व्यवसायिक व्यवहारांची नोंद जमाखर्चाच्या मूळ पुस्तकात करण्यात येते. त्या जमाखर्चाच्या पुस्तकांचे खालील गट (group) पाडण्यात आले आहेत.

सर्व व्यावसायिक व्यवहाराच्या नोंदी ह्या रोजकिर्दीत होतात. याची आम्हाला जाणीव असली पाहिजे. जसे संपत्ती, देयता, खर्च, उत्पन्न, रोख उधारी इ. संबंधीचे व्यवहार ठरावीक कालावधीनंतर विशिष्ट बाबीवर किती खर्च, उत्पन्न, रोख, उधारी इ. संबंधीचे व्यवहार ठरावीक कालावधीनंतर विशिष्ट बाबीवर किती खर्च झाला हे माहीत करू शकतो, किंवा कोणत्या व्यक्तीला, पक्षाला (Party) किती पैसे देणे आहे. या सर्व प्रश्नांची उत्तरे रोजकिर्दीवरून सहज मिळू शकणार नाहीत.

रोजकिर्दीच्या या मर्यादेवरून आम्हाला खातेवहीची गरज भासते. खातेवहीला लेखांकनाचे मुख्यपुस्तक (Principal Book) असे म्हणतात. एकाचवेळी रोजकीर्द व सहाय्यक पुस्तकात व्यवहारांची नोंद करण्यात येते, दुसरीकडे तेच व्यवहार खातेवहीत स्थानांतरित करून संबंधित खाते उघडले जाते.

४.१ खातेवहीचा अर्थ व महत्त्व (Meaning and Importance of Ledger)

अर्थ आणि व्याख्या (Meaning and Definitions) :

खातेवही हे लेखांकनाचे मुख्य पुस्तक आहे. याला अंतिम नोंदीचे (Final entry) पुस्तक असे देखील म्हणतात. यात सर्व खात्यांच्या माहितीचा गोषवारा असतो. उदा. संपत्ती खाते, देयतेची खाती, भांडवल खाते, उत्पन्नाचे खाते, खर्चाचे खाते इ.

‘LEDGER’ लेजर हा शब्द लॅटीन भाषेतील ‘Ledger’ या शब्दापासून बनला आहे. त्याचा अर्थ होतो. ‘समाविष्ट करणे’ To Contain’ खातेवही म्हणजे सर्व खात्यांची माहिती ज्यात समाविष्ट आहे. सर्व खाती ज्याठिकाणी एकत्र केली जातात, त्याला खातेवही असे म्हणतात.

१. “ एका विशिष्ट कालावधीत व्यवसायात घडलेले व्यवहार हे व्यक्तीशी, संपत्तीशी, खर्चाशी आणि उत्पन्नाशी संबंधित असतात आणि अशा व्यवहारांचा शुद्ध प्रभाव आणि परिणाम ज्या पुस्तकात मर्यादित आणि संक्षिप्त स्वरूपात दर्शविले जाते अशा पुस्तकाला खातेपुस्तक किंवा लेखापुस्तक असे म्हणतात. – एस्. पी. जैन, के. एल. नारंग
२. “लेखांकनाच्या परंपरागत पद्धतीनुसार खातेवही हे एक मोठे पुस्तक आहे. या पुस्तकाच्या प्रत्येक पानावर एक खाते उखडलेले असते म्हणून खातेवही हे व्यवसायाचे मुख्य आणि महत्त्वाचा पुरावा असतो. तर लेखांकनाच्या आधुनिक संकल्पनेनुसार वेगवेगळ्या खात्यांची यादी एकत्र करून संगणकीय खातेवही तयार केली जाते.” – ऑक्सफर्ड डिक्शनरी
३. “ व्यवसायिक संस्थेचे सर्व व्यवहार किंवा इतर लेखांकन घटकांचे वर्गीकरण संपूर्णरित्या किंवा संक्षिप्तपणे, ज्या पुस्तकात समाविष्ट केले जातात त्या पुस्तकाला खातेवही किंवा खाते पुस्तक असे म्हणतात. ” –ई. एल. कोल्हर्

खातेवहीचे महत्त्व (Importance of Ledger)

१. खातेवही हे सर्व व्यवहारांच्या माहितीचा गोषवारा आहे. जसे – संपत्ती खाते, देयतेची खाते, उत्पन्नाची खाते, खर्चाचे खाते. इ.
२. पुरवठादारांना कोणत्या कारणास्तव किती रक्कम देणे आहे, कोणत्या ग्राहकाकडून किती रक्कम घेणे आहे, याची किमान खात्री करून घेणे हा पुस्तपालनाचा अंतिम उद्देश आहे. खातावणीच्या या प्रक्रियेमध्ये ऋणको आधि धनकोच्या खात्यावरून सर्व माहिती व परिणाम त्वरित उपलब्ध होतात.
३. तेरीजपत्रक तयार करण्यासाठी खातेवहीची गरज असते.
४. विविध संपत्ती व देयतांचे आधारे, व्यवसायाची आर्थिक स्थिती सहज माहीत करून घेता येते.
५. खातेवहीतील विभिन्न खात्याच्या आधारे उत्पन्नाची विवरणे तयार करणे शक्य असते.
६. विविध वाढत्या खर्चावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी खातेवहीचा उपयोग केला जातो.
७. खातेवहीत व्यवसायाचा परिणाम दर्शविला जातो, त्यावरून भविष्यातील योजना, अनुमान इ. बाबत उपयोजना करता येतात.

खातेवहीचे स्वरूप (Contents of Ledger)

खातेवही हे बंधपुस्तक असून त्यामध्ये अनेक पानांचा समावेश असतो. खातेवहीतील प्रत्येक पानाला अनुक्रमांक असतो. प्रत्येक खात्याला स्वतंत्र पान असते. खाते वहीच्या पान क्रमांकाला ‘खातावणी पृष्ठांक’ (L.F.) असे म्हणतात. खाते हे दोन भागात विभागलेले असते. खात्याच्या डाव्या बाजूला नावे बाजू तर उजव्या बाजूला जमा बाजू असे म्हणतात. असे दर्शविण्यासाठी खात्याच्या वरती डाव्याबाजूला संक्षिप्त स्वरूपात (नावे) तर उजव्या बाजूला जमा लिहितात.

प्रत्येक खातेवहीला अनुक्रमणिका असते. अनुक्रमणिका ही आद्याक्षरानुसार तयार केली जाते. खातेवहीतील प्रत्येक खात्याला जो पृष्ठक्रमांक दिलेला असतो तो पृष्ठक्रमांक अनुक्रमणिकेमध्ये त्या संबंधित खात्याच्या नावासमोर लिहिला जातो. त्यामुळे खातेवहीतील असलेले खाते शोधण्यास मदत होते.

खातेवहीच्या दोनही बाजूला चार रकाने असतात ते खालीलप्रमाणे :-

- १) दिनांक (Date) : या रकान्यात व्यवहाराचा दिनांक लिहिण्यात येतो. वर्ष, महिना, व दिनांक स्पष्टपणे लिहावी.
- २) तपशील / विवरण (Particulars) : द्विनोद पद्धतीप्रमाणे या रकान्यात जमा व नावे होणाऱ्या खात्याशी संबंधित विरुद्ध नांव लिहावा, नावे बाजूच्या सुरुवातीला चे खाते To तर जमा बाजूला ‘ला’ By असे लिहावे.
- ३) रोजकिर्द पान क्रमांक (J.F.) : पंजी पृष्ठांक (Folio) म्हणजे पान क्रमांक रोजकिर्दीमध्ये संबंधित व्यवहाराची नोंद ज्या पानावर केलेली असते. त्या पानाचा क्रमांक या रकान्यात लिहिण्यात येतो.
- ४) राशी : नावे व जमा होणाऱ्या खात्याची रक्कम या रकान्यात लिहिण्यात येते.

४.२ खातेवहीचा नमुना (Specimen of Ledger)

खातेवहीची रचना इंग्रजी 'T' प्रमाणे असते, ती खालीलप्रमाणे :

.....च्या पुस्तकात
-----चे खाते (खात्याचे नाव)

नावे

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी(₹)

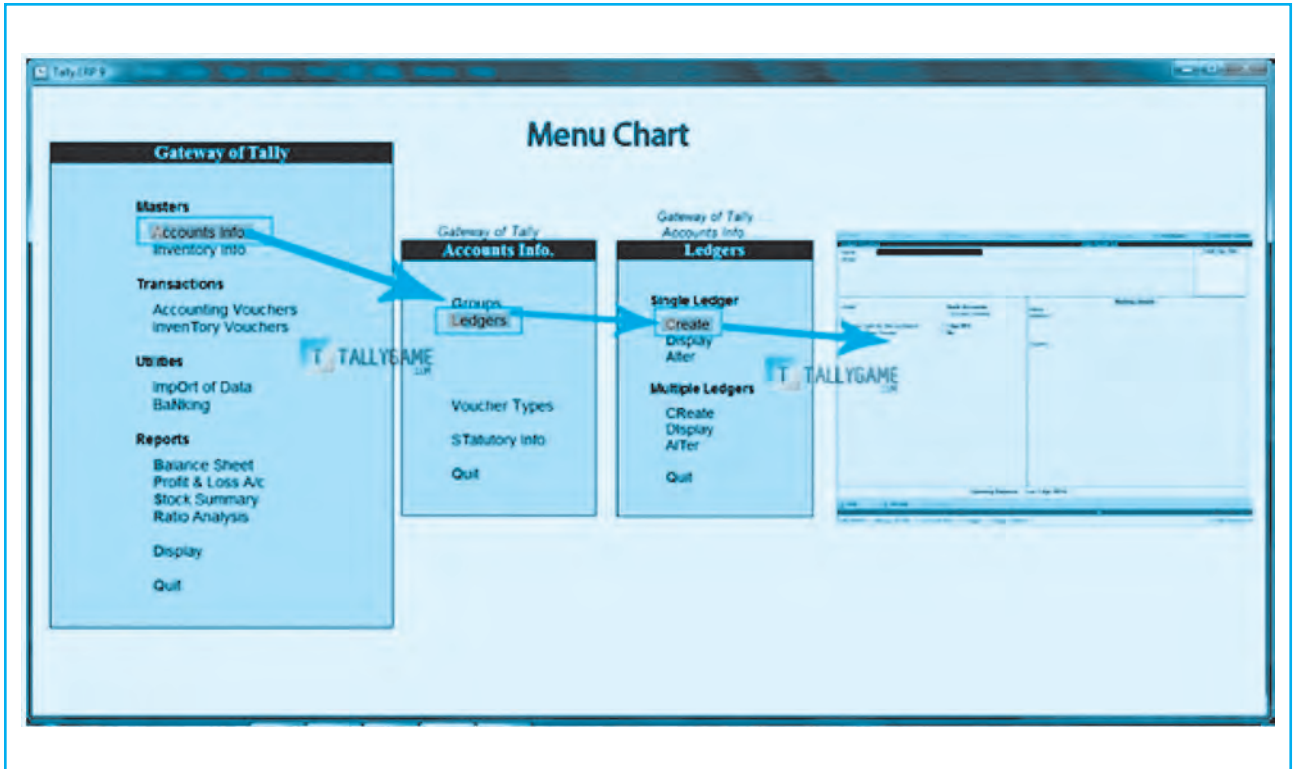
विवरणपत्र स्वरूपानुसार खाते (Specimen of the 'Statement form of an Account')

दिनांक	तपशील	रो. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)	शिल्लक (₹)	अदद्याक्षरे	शेरा

तुम्हाला माहीत आहे का? ?????

संगणकीय खाते कसे दिसते?

आधुनिक लेखांकनाच्या पद्धतीत व्यवहारांच्या नोंदी करण्यासाठी विविध संगणक प्रणालीचा (softwares) उपयोग करण्यात येतो.

Orion Computer Repair Company General Ledger Accounts Receivable				
Date	Description	P.R.	Debit (₹)	Credit (₹)
१/८/२०१८	Computer Repair Sales	GJ १	१८,०००	

Orion Computer Repair Company General Ledger Accounts Receivable				
Date	Description	P.R.	Debit (₹)	Credit (₹)
१/८/२०१८	Computer Spare Parts Order	GJ १		७,५००
२५/९/२०१८	Computer Spare Parts Order	GJ १		६,५००
३०/९/२०१८	Closing Outstanding Spare Part Bills	GJ १	१४,०००	

४.३ रोजकीर्द किंवा सहाय्यक पुस्तकावरून खोतवहीत खतावणी करणे (Posting of entries from Journal/Sub-sidiary books to Ledger)

व्यवहार जेव्हा होतो तेव्हा त्याची नोंद मूळनोंदीच्या विविध पुस्तकात होते. मूळनोंदीच्या पुस्तकावरून योग्य माहितीची नोंद खातेवहीत करण्यात येते. रोजकीर्द व इतर सहाय्यक पुस्तकातील नोंदी खातेवहीत संबंधित खात्यामध्ये स्थानांतरित करण्याच्या क्रियेला खतावणी / प्रपंजीयन करणे असे म्हणतात.

नोंद करण्याची प्रक्रिया :

खातेवहीत व्यवहारांच्या नोंदी करण्यासाठी खालील पद्धतीचा अवलंब करावा. :

- १) सर्वप्रथम रोजकीर्दीतील नोंदीवरून खातेवही तयार करावी.
- २) योग्य नावाने खातेवहीत आवश्यक खाते उघडावे.
- ३) खातेवहीत खात्याच्या सुरुवातीला शिल्लक असल्यास प्रथम ती लिहावी. जसे .शिल्लक खाली आणली किंवा .शिल्लक पुढे नेली.
- ४) खातेवहीत व्यवहाराची नोंद करतांना सर्वप्रथम व्यवहाराची तारीख दिनांकाच्या रकान्यात लिहावी.
- ५) रोजकीर्द नोंदीमध्ये जे खाते 'नावे' होत असेल, खातेवहीत खतावणी करतांना त्या खात्याच्या नावे बाजूवर तपशीलाच्या रकान्यात त्या विशिष्ट नोंदीकरिता जे खाते जमा करण्यात आले असेल त्या खात्याचे नाव लिहावे. तसेच रोजकीर्दीमध्ये जे खाते नावे करण्यात आले त्या खात्याचे नांव लिहावे.

खालील उदाहरणाच्या मदतीने व्यवहार खातेवहीत कसा नोंदविता येईल याचा अभ्यास करता येईल

उदाहरण १

- १) १ जानेवारी २०१८ - सुरुवातीला रोख शिल्लक ₹ १५,०००
- २) ५ जानेवारी २०१८ - राजने व्यवसायात गुंतवणूक केली. ₹ १०,००० या व्यवहाराची रोजकीर्दीत नोंद.

या व्यवहाराची रोजकिर्दीत नोंद

२०१८ रोकड खातेनावे

जाने ५ राजच्या भांडवल खात्याला

१०,०००

१०,०००

नावे

रोख खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८							
जाने १	शिल्लक पुढे आणली		१५,०००				
जाने ५	राजचे भांडवल खाते		१०,०००				

नावे

राजचे भांडवल खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
				२०१८	रोकड खाते		१०,०००
				जाने ५			

उदाहरण - २

संयुक्त नोंदीची खतावणी

भाडे दिले ₹ ३,०००

पगार दिला ₹ ५,०००

संयुक्त रोजकिर्द नोंद :

दिनांक	तपशील	रो. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
	भाडे खाते.....नावे	-	३,०००	
	पगार खाते.....नावे	-	५,०००	
	रोकड खात्याला			८,०००
	(भाडे व पगार दिल्याबद्दल)			

रोजकिर्दीत भाडे खाते आणि पगार विरुद्ध रकमेच्या एकूण रकमेने नावे करण्यात आले. रोकड खाते ₹ ८,००० ने जमा करण्यात आले. दोन विभिन्न खर्च खाते जमा बाजूला लिहिण्यात आले. ज्याची एकूण बेरीज ₹ ८,००० आहे.

या नोंदीत तीन खाती समाविष्ट आहेत. म्हणून तीन खाती उघडावे लागतील.

नावे

भाडे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८	रोकड खाते		३,०००				
जाने १८							

नावे		पगार खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८ जाने १८	रोकड खाते		५,०००				

नावे	रोकड खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
				२०१८			
				जाने १८	भाडे खाते		३,०००
				जाने १८	पगार खाते		५,०००

उदाहरण ३

GST शी संबंधित संयुक्त नोंदीची खतावणी (Posting of combined entries related to GST)

Intra State - ₹ ४०,००० च्या वस्तू खरेदी करण्यात आली असून शोधन चेकद्वारे करण्यात आले.

रोजकिर्दीत पान क्र. ५ वर रोजकीर्द नोंद

प्राप्तकर SGST २.५%

प्राप्तकर CGST २.५%

प्राप्तकर IGST ५%

रोजकिर्द (पान नं. ५)

दिनांक	तपशील	खा.पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१८ जाने ३१	खरेदी खाते	११	४०,०००	४२,०००
	प्राप्त कर SGST खाते	१५	१,०००	
	प्राप्त कर CGST खाते	१६	१,०००	
	बँक खात्याला (५% GST सह माल खरेदी केला व चेक दिल्याबद्दल)	१७		

नावे		खरेदी खाते (खतावणी पान नं. ११)				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८ जाने ३१	बँक खाते	०५	४०,०००				

नावे		प्राप्त SGST खाते (खतावणी पान नं. १५)				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८ जाने ३१	बँक खाते	०५	१,०००				

नावे

प्राप्त CGST Account (खतावणी पान नं. १६)

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८ जाने ३१	बँक खाते	०५	१,०००				

नावे

बँक खाते (Bank Account) (खतावणी पान नं. १७)

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
				२०१८ जाने. ३१	खरेदी खाते	०५	४०,०००
					प्राप्त SGST खाते	०५	१,०००
					प्राप्त CGST खाते	०५	१,०००

तुम्हाला माहीत आहे का?

वस्तू व सेवा विविध प्रकारच्या असतात. त्याप्रमाणे त्यावर वस्तू व सेवाकराची आकारणी केली जाते.

करदेयता (Tax liability) ही राज्याच्या खरेदी-विक्री वर आकारली जाते. सध्या तीन प्रकारचा GST लागू आहे.

- १) SGST- राज्य वस्तू व सेवाकर (State Goods and Service Tax)
 - २) CGST- केंद्रीय वस्तू व सेवाकर (Central Goods and Service Tax)
 - ३) IGST- सरकारच्या धोरणानुसार विविध (Integrated GST).
- * शासनाच्या धोरणानुसार वस्तू व सेवा कराचे दर बदलते असू शकतात.

सहाय्यक लेखा पुस्तकावरून खतावणी**१) रोकडवहीवरून खतावणी**

रोख व बँक हे स्वतंत्र रकाने, रोकड खाते व बँक रकान्याची सेवा देतात. तेव्हा खतावणी करताना रोकड खाते व बँक खाते उघडण्याची गरज नसते. रोख पुस्तक हे रोजकिर्दीही आहे, तसेच खातेवहीही आहे. जेव्हा रोकड पुस्तकाच्या नावे बाजूला नोंद होते त्याच वेळेला वैयक्तिक खाते, वास्तविक खाते, नामधारी खाते जमा होते. त्याचबरोबर जेव्हा रोकड पुस्तकाच्या जमा बाजूला नोंदी होतात, त्याच नोंदी खातेवहीत नावे बाजूला नोंदवितात.

लघुरोख पुस्तकावरून खतावणी

मुख्य रोखपालाने लघुरोखपालास काही रक्कम हस्तांतरित केल्यास

लघुरोख पुस्तक खाते नावे.

रोकड / बँक खात्याला

प्राप्त झालेल्या राशीतून लघुरोखपाल विभिन्न प्रकारच्या किरकोळ खर्च करतो. अशा विविध खर्चाच्या रोजकिर्दीत नोंदी करून ठेवतो.

विविध / प्रत्येक खर्च खाते नावे

लघु रोख खात्याला

अशा विविध खर्चाची नोंद रोजकिर्दीत लगेच करण्यात येईल. :

प्रवास आणि वाहतूक खर्च खाते नावे.

टपाल खर्च खातेनावे.
छपाई व लेखनसामग्री खातेनावे.
विविध खर्च खातेनावे.

लघुरोख खात्याला

खतावणी करतांना अशी विविध / प्रत्येक खर्च खात्याला नोंद होईल, तशीच नोंद लघुरोख खात्याला होईल.

उदाहरण ४

खरेदीपुस्तकातील नोंदीची खतावणी करणे

एका महिन्याच्या खरेदी पुस्तकाची बेरीज ही खरेदी खात्याच्या नावे बाजूला दाखवावी आणि पुरवठादारांच्या खात्याच्या जमा बाजूला दाखवावी.

खरेदी पुस्तक

दिनांक	पुरवठादारांचे नाव	आवक बीजक क्र.	खा. पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें ५ डिसें २१	मुद्रा स्टोअर्स आकाश कंपनी लि.			१५,००० १२,०००
	एकूण			२७,०००

नावे

खरेदी खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें ३१	विविध पुरवठादारांचे खाते (खरेदी पुस्तकावरून)		२७,०००				

नावे

मुद्रा स्टोअर्सचे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
				२०१८ डिसें ५	खरेदी खाते		१५,०००

नावे

आकाश कंपनी खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
				२०१८ डिसें २१	खरेदी खाते		१२,०००

उदाहरण ५

विक्री पुस्तकातील नोंदीची खतावणी (Posting of entries in Sales Book)

एका महिन्यातील पुस्तकाची ही विक्री खात्याच्या जमा बाजूला दाखवावी तर प्रत्येक ग्राहकाच्या खात्याच्या नावे बाजूला (debit side) त्याचा परिणाम दर्शवावा.

विक्री पुस्तक

दिनांक	ग्राहकाचे नाव	जावक बिजक क्र	रो. पा	राशी (₹)
२०१८ डिसें. १७	नरेंद्र			२२,०००
डिसें. २२	देवेन्द्र			१८,०००
	एकूण			४०,०००

नावे

विक्री खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
				२०१८ डिसेंबर ३१	विविध ग्राहकांचे खाते (विक्री पुस्तकावरून)		४०,०००

नावे

नरेंद्रचे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसेंबर ७	विक्री खाते		२२,०००				

नावे

देवेन्द्रचे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें २२	विक्री खाते.		१८,०००				

उदाहरण ६

खरेदी परत पुस्तकातील नोंदींची खतावणी

खरेदीच्या पुस्तकाची बेरीज ही खरेदी परत खात्याच्या जमा बाजूला लिहावी, तर प्रत्येक पुरवठादाराचे खाते हे नावे करण्यात यावे.

खरेदी परत पुस्तक

दिनांक	तपशील	नावे पत्र	रो. पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें ७	मुद्रा स्टोअर्स			२,२००
	एकूण			२,२००

नावे		खरेदीपरत खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
				२०१८ डिसें ३१	विविध खाती (ख. परत पुस्तकावरून)		२,२००

नावे		मुद्रा स्टोअर्सचे खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें ७	खरेदी परत खाते		२,२००				

उदाहरण ७

विक्री परत पुस्तकातील नोंदीची खतावणी

महिन्यातील विक्री परत पुस्तकाची बेरीज विक्री परत खात्याच्या नावे बाजूला दाखवावी, तर त्याचा दुसरा परिणाम प्रत्येक ग्राहकाच्या खात्याच्या नावे बाजूला करण्यात यावा. .

विक्रीपरत पुस्तक

दिनांक	ग्राहकांचे खाते	जमापत्र क्र	खा.पा	राशी(₹)
२०१८ डिसें २४	देवेंद्र			९००
	एकूण			९००

नावे		विक्रीपरत खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८ डिसें ३१	विविध खाती (विक्री परत पुस्तकावरून)		९००				

नावे				देवेंद्रचे खाते			जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
				२०१८ डिसें २४	विक्री परत खाते		९००

मूळ रोजकिर्दीतील नोंदीची खतावणी

मूळरोजकिर्दीतील नोंदी ह्या खातेवहीत संबंधित खात्याला दर्शविण्यात येईल.

खातेवहीतील खात्यांचे संतुलन

खातेवहीतील खात्यांच्या दोन्ही बाजूंच्या बेरजा समान करण्याच्या क्रियेला खाते संतुलन असे म्हणतात. मोठी बाजू व लहान बाजू यातील फरक शोधून काढला जातो. आणि तो फरक लहान बाजूला लिहून दोन्ही बाजूंच्या बेरजा समान केल्या जातात.

खात्यांच्या शिलका काढण्याची पद्धत

- १) नावे व जमा दोन्ही बाजूची बेरीज करा.
- २) दोन्ही बाजूतील फरक शोधून काढा.
- ३) शेवटी नावे बाजूची बेरीज, जमा बाजूच्या बेरजेपेक्षा जास्त असल्यास, फरकाची रक्कम खात्याच्या जमा बाजूला तपशीलाच्या रकान्यात शिल्लक खाली नेली ('By Balance c/d') असे लिहून राशीच्या रकान्यात फरकाची रक्कम लिहावी.
- ४) त्याचप्रमाणे नावे बाजूच्या बेरजेपेक्षा जमा बाजूची बेरीज जास्त असल्यास येणारा फरक नावे बाजूला तपशीलच्या रकान्यात शिल्लक खाली नेली ('To Balance c/d') असे लिहून राशीच्या रकान्यात फरकाची रक्कम लिहावी.
- ५) पुढील कालावधीच्या प्रारंभी खातेवहीतील विविध खात्याच्या शेवटच्या शिलका, प्रारंभीच्या शिलका म्हणून दाखविण्यात येतात. खातेवहीतील नावे बाजूची शेवटची शिल्लक ही खात्याच्या सुरुवातीला जमा बाजूला शिल्लक पुढे आणली. ('By Balance b/d') अशा नावाने दाखविण्यात येते.
- ६) खात्याच्या जमा बाजूवरील शेवटची शिल्लक ही खात्याच्या सुरुवातीला नावे बाजूला 'शिल्लक पुढे आणली' ('To Balance b/d') असे लिहून दाखविण्यात येते.

तुम्हाला हे माहित आहे का ?

जर खात्याच्या नावे बाजूची बेरीज जमा बाजूच्या बेरजेपेक्षा जास्त असल्यास खात्यावर नावे शिल्लक (Debit balance) असे म्हणतात. त्याचप्रमाणे ---

४.४ विविध खात्यांच्या शिलका काढणे

१. वैयक्तिक खाते
२. वास्तविक खाते
३. नामधारी खाते

वैयक्तिक खात्याची शिल्लक काढणे

या खात्यावर नावे शिल्लक, जमा शिल्लक किंवा कोणतीही शिल्लक दिसणार नाही. या खात्याची नावे शिल्लक ऋणको (Debtor) तर जमा शिल्लक धनको (Creditor) दर्शविते. पुढील लेखांकन वर्षात या खात्यांच्या शिलका पुढे नेल्या जातात.

अ) **नावे शिल्लक :** जमा बाजूच्या बेरजेपेक्षा, नावे बाजूची जास्त असल्यास, ती नावे शिल्लक दर्शविते.

उदाहरण ८

२०१८

- फेब्रु १ राघवला माल विकला ₹ ६,०००.
३ राघवकडून रोख मिळाले ₹ ५,४०० त्याला कसर दिली ₹ ६००.
१७ राघवला माल पाठविला ₹ १४,०००.
२० राघवकडून रोख मिळाले ₹ ६,०००.

रोजकिर्द नोंद

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१८ फेब्रु १	राघवचे खाते विक्री खात्याला (राघवला माल विकल्याबद्दल)	नावे	६,०००	६,०००

३	रोकड खाते कसर खाते राघवच्या खात्याला (राघवकडून रोख मिळाले व त्याला कसर दिल्याबद्दल)	नावे नावे		५,४०० ६००	६,०००
१७	राघवचे खाते विक्री खात्याला (राघवला माल विकल्याबद्दल)	नावे		१४,०००	१४,०००
२०	रोकड खाते राघवच्या खात्याला (राघवकडून रोख मिळाल्याबद्दल)	नावे		६,०००	६,०००
	एकूण			३२,०००	३२,०००

नावे	राघवचे खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
फेब्रु १	विक्री खाते		६,०००	फेब्रु ३	रोकड खाते		५,४००
१७	विक्री खाते		१४,०००	३	कसर खाते		६००
				२०	रोकड खाते		६,०००
				२८	शि/खा.ने		८,०००
			२०,०००				२०,०००
मार्च १	शि/ खा. आ		८,०००				

निष्कर्ष : राघवच्या खात्याची 'नावे बाकी' आहे म्हणून तो व्यवसायाचा ऋणको आहे.

ब) जमा शिलका : नावे बाजूच्या बेरजेपेक्षा, जमा बाजूची, बेरीज जास्त असते. तेव्हा खात्यावर जमाबाकी आहे असे म्हणतात .

उदाहरण ९

२०१९

जाने. १ अनुपमकडून माल आणला ₹ ८,०००.

१० अनुपमला माल परत केला ₹ ७००.

२० अनुपमला रोख दिले ₹ ७,०००.

उत्तर :

रोजकिर्द नोंद

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१९ जाने १	खरेदी खाते अनुपमच्या खात्याला (अनुपमकडून माल आणल्याबद्दल)	नावे	८,०००	८,०००

१०	अनुपमचे खाते खरेदीपरत खात्यात (वस्तू परत केल्याबद्दल)	नावे	७००	७००
२०	अनुपमचे खाते रोकड खात्याला (अनुपमाला रोख दिल्याबद्दल)	नावे	७,०००	७,०००
	एकूण		१५,७००	१५,७००

अनुपमच्या खात्यावर वरील नोंदीची खतावणी

नावे		अनुपमचे खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
जाने १०	खरेदी परत खाते		७००	जाने १	खरेदी खाते		८,०००
२०	रोकड खाते		७,०००				
३१	शि /खा/ने		३००				
			८,०००				८,०००
				फेब्रु १	शि/खा/आणली		३००

निष्कर्ष: अनुपमच्या खात्याची शिल्लक जमाबाकी दर्शविते म्हणजे तो आपला धनको आहे. दुसऱ्या शब्दात वैयक्तिक खात्याची जमाबाकी म्हणजे त्याला रक्कम देणे आहे.

उदाहरण १०

आभा व नभा यांच्यात झालेल्या खालील व्यवहारांच्या आधारे आभाच्या पुस्तकात नभाचे खाते आणि नभाच्या पुस्तकात अभाचे खाते तयार करा.

२०१९

- सप्टें. १ आभाला, नभाचे देणे आहे ₹ २२,०००.
 ३ नभाला, आभाकडून रोख मिळाले ₹ १६,०००
 ९ आभाने, नभाकडून माल आणला ₹ ५,०००.
 २० आभाने, नभाला रोख दिले ₹ ६,००० तिच्याकडून ५% कसर मिळाली.
 २५ नभाला, आभाकडून वस्तू परत मिळाल्या ₹ ५५०.
 ३० आभाने ₹ १,५०० नभाला दिले.

नभाच्या पुस्तकात				आभाचे खाते				जमा
नावे	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	सप्टें १	शि/खा/आ		२२,०००	२०१९	सप्टें ३		१६,०००
	सप्टें ९	विक्री खाते		५,०००	२०	रोकड खाते		५,७००
					२०	कसर खाते		३००
					२५	विक्री परत खाते		५५०
					३०	रोकड खाते		१,५००
					३०	शि/खा.नेली		२,९५०
				२७,०००				२७,०००
२०१९	ऑक्टो १	शि/खा/ आणली		२,९५०				

आभाच्या पुस्तकात				नभाचे खाते				जमा
नावे	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	सप्टें ३	रोकड खाते		१६,०००	२०१९	सप्टें १		२२,०००
	२०	रोकड खाते		५,७००	९	शि/खा/आ.		५,०००
	२०	कसर खाते		३००		खरेदी खाते		
	२५	विक्री परत खाते		५५०				
	३०	रोकड खाते		१,५००				
	३०	शि/खा/ नेली		२,९५०				
				२७,०००				२७,०००
					२०१९	ऑक्टो १		२,९५०
						शि/खा/आ		

निष्कर्ष : नभाच्या पुस्तकात, आभाच्या खात्याची नावे बाकी आहे. म्हणून ती ऋणको आहे. आभाच्या पुस्तकात, नभाच्या खात्याची जमाबाकी म्हणजे ती धनको आहे.

वास्तविक खात्यांचे संतुलन

संपत्ती व मालमत्तेशी संबंधित खात्यांना वास्तविक खाती असे म्हणतात. उदा. रोकड खाते, फर्निचर खाते, वास्तविक खात्यांची नावे बाकी असते.

उदाहरण ११

खालील व्यवहारांच्या किर्दनोंदी करा व फक्त रोकड खाते लिहून दाखवा
२०१९

- मार्च. १ रोकड बाकी ₹ १०,०००.
६ माल आणला ₹ २,५००.
७ सुधीर कडून रोख मिळाले ₹ ३,०००.
१० माधुरीला रोख दिले ₹ २,०००.
१२ रोख विक्री ₹ ७,०००.
२० भाडे दिले ₹ ३,५००.

उत्तर :

रोजकिर्द नोंद

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१९ मार्च ६	खरेदी खाते रोकड खात्याला (माल खरेदी केल्याबद्दल)	नावे	२,५००	२,५००
७	रोकड खाते सुधीरचे खाते (सुधीरकडून रोख मिळाल्याबद्दल)	नावे	३,०००	३,०००
१०	माधुरीचे खाते रोकड खात्याला (माधुरीला रोख दिल्याबद्दल)	नावे	२,०००	२,०००
१२	रोकड खाते विक्री खात्याला (मालाची रोख विक्री झाल्याबद्दल)	नावे	७,०००	७,०००
२०	भाडे खाते रोकड खात्याला (भाडे दिल्याबद्दल)	नावे	३,५००	३,५००
	एकूण		१८,०००	१८,०००

वरील किर्दनोंदीची फक्त रोकड खात्यात खतावणी दाखविली आहे.

नावे

रोकड खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९ मार्च १	शि/खा/ आणली		१०,०००	२०१९ मार्च ६	खरेदी खाते		२,५००
७	सुधीरचे खाते		३,०००	१०	माधुरीचे खाते		२,०००
१२	विक्री खाते		७,०००	२०	भाडे खाते		३,५००
				३१	शि/खा/ नेली		१२,०००
			२०,०००				२०,०००
एप्रिल १	शि/खा/ आणली		१२,०००				

निष्कर्ष : रोकड खाते नावे बाकी दर्शविते. रोकड खात्याची नेहमी नावे बाकी असते. कारण कोणीही शिल्लक असलेल्या रकमेपेक्षा जास्त शोधन करू शकत नाही.

नामधारी खात्यांचे संतुलन

खर्च, उत्पन्न, हानी व लाभ इ. च्या खात्यांना नामधारी खाते असे म्हणतात. या खात्यांची नावे व जमा शिल्लक असते. आर्थिक वर्षाच्या शेवटी नामधारी खात्यांच्या शिलका व्यापारी किंवा नफा-तोटा खात्याला स्थानांतरित करतात.

उदाहरण १२

२०१९

फेब्रु	१	पगार खाते (नावे बाकी)	₹ ३०,०००
	५	पगाराबद्दल चेक दिला	₹ ५,०००.
मार्च	५	पगाराबद्दल दिले	₹ ३,०००.

प्रत्येक वर्षी ३१ मार्चला खाते बंद होते.

नावे				पगार खाते				जमा
दिनांक		तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक		रो.पा.	राशी (₹)
२०१९					२०१९			
फेब्रु	१	शि/खा/ आणली		३०,०००	फेब्रु	२८	शि/खा/ नेली	३५,०००
	५	बँक खाते		५,०००				
				३५,०००				३५,०००
मार्च	१	शि/खा/आ		३५,०००	मार्च	३१	नफा-तोटा खाते	३८,०००
	५	रोकड खाते		३,०००				
				३८,०००				३८,०००

कृती १

साहील लाकडी उपस्कर बनवतो. तो दिवनोंद पद्धतीने त्याची पुस्तके ठेवतो. १ जाने २०१८ रोजी त्याच्या रोकड खात्यावर ₹ ५०,००० ची शिल्लक होती. ७ जानेवारी २०१८ रोजी त्याने डेकोर मार्ट कडून ₹ ६,००० ची उपस्करची कच्ची सामग्री खरेदी केली. ९-१-२०१८ रोजी त्याने अविनाशला एक खुर्ची ₹ ९,००० ला विकली.

१२-१-२०१८ रोजी खरेदी ₹ ४,५०० १५-१-२०१८ रोजी एक स्टडी टेबल ₹ २,५०० ला विकले. २०-१-२०१८ ला डेकोर मार्टला ₹ ४,२०० दिले. २४.१.२०१८ ला अविनाश टेडर्सकडून ₹ ७,००० मिळाले. २८-१-२०१८ ला साफसफाई खर्च केला ₹ ८००.

१-२-२०१८ रोजी डेकोर मार्टला पूर्ण लेखा शोधनार्थ ₹ १,५०० शोधन करण्यात आले. ७-२-२०१८ रोजी अविनाश ट्रेडर्सकडून पूर्ण लेखा शोधनार्थ ₹ १९०० मिळाले. १५-२-२०१८ रोजी पगाराबद्दल दिले ₹ ८०००. २५-२-२०१८ रोजी भाड्याबद्दल दिले ₹ ९०००

वरील माहितीच्या आधारे खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

- ३१-१-२०१८ व २८-२-२०१८ रोजी रोकड खात्याची शिल्लक किती होती ?
- ३१-१-२०१८ रोजी कोण ऋणको होते किती रकमेसाठी ?
- २८-२-१०१८ रोजी कोण धनको होते किती रकमेसाठी ?
- २८.२.२० १८ रोजी ऋणको आणि धनको कोण आहेत. ?

कृती २

तुमचे किंवा तुमच्या पालकांचे बँकेत खाते आहे. आपण बँकेशी केलेल्या व्यवहारांचे सर्व तपशील बँकेच्या पासबुकात दिलेले असतात. हे पुस्तक नाही पण ग्राहकाचे बँकेत खाते असल्याची ग्राहक पुस्तिका असते. हे एक विशिष्ट नमुन्यात छापलेले संगणकीय खाते असते. बँकेच्या पासबुकात झालेल्या नोंदी वाचण्याचा प्रयत्न करा आणि त्याची खाते नोंदी ओळखा. उदा. बँकेत जमा झालेले धनादेश बँकेतून काढलेली रक्कम, पासबुकाच्या नोंदीतील विवरणा संबंधीचा तपशील सविस्तर वाचून पासबुकात लिहिलेल्या व नोंद झालेले १० व्यवहार लिहून दाखवा.

कृती ३

गिरीश हा अनुभव नसलेला लेखापाल आहे. त्याने एक अपूर्ण खाते लिहिले आहे. खातेवहीतील ते खाते तपासा. आणि सुटलेल्या राशी शोधून काढण्यास मदत करा. व खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

मनिषच्या पुस्तकात							
महेश चे खाते				जमा			
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
मार्च १	शि/खा. आणली		६४,०००	मार्च ६	विक्री परत खाते		---?---
३	विक्री खाते		६०,०००	९	खरेदी खाते		९,०००
११	रोकड खाते		५,०००	१६	खरेदी खाते		३०,०००
२४	विक्री खाते		३१,०००	२२	रोकड खाते		२४,०००
२५	खरेदी परत खाते		---?---	२२	कसर खाते		३,०००
				३१	बँक खाते		८५,०००
				३१	कसर खाते		---?---
			१,६२,०००				१,६२,०००

३ मार्चला ज्या वस्तू महेशला विकल्या त्यापैकी १०% वस्तू / माल त्याने ६ मार्चला परत केल्या.

- १) ६ मार्च आणि २५ मार्चला खतावणी केलेला व्यवहार लिहून दाखवा.
- २) २२ मार्च व ३१ मार्च ला खतावणी केलेल्या व्यवहाराची रोजकिर्द नोंद करून दाखवा.
- ३) ३१ मार्चला महेश ऋणको आहे की धनको ते सांगा ?

४.५ तेरीजपत्रक तयार करणे

तेरीज

तेरीज म्हणजे विशिष्ट तारखेस व्यापाऱ्याच्या खातेवहीतील सर्व खात्यांची नावे व जमा शिलकांची सूची दर्शविणारे सारांश होय. साधारणपणे ते लेखांकन वर्षाखेरीस तयार केले जाते. ते मासिक, त्रैमासिक अथवा सहामाही / अर्धवार्षिक कालावधी किंवा व्यवसायाच्या गरजेनुसार तयार केली जाते.

तेरजेचे प्रकार :

- (१) ढोबळ तेरीज : सध्या या पद्धतीचा वापर करित नाही. कारण यावरून प्रत्येक खात्याची शिल्लक / स्पष्ट होत नाही. या प्रकारांमध्ये नावे खात्याची राशी नावे बाजूलाच लिहिली जाते व जमा खात्याची राशी जमा बाजूला लिहिली जाते.
- (२) शुद्ध तेरीज : तेरीज तयार करण्याच्या या पद्धतीत खातेवहीतील खात्यांच्या केवळ शिलका त्यांच्या नावाने दाखविण्यात येतात. जर खात्याची जमा शिल्लक येत असेल तर तेरजेच्या जमा राशीच्या रकान्यात लिहिली जाईल व खात्याची नावे शिल्लक येत असल्यास नावे राशीच्या रकान्यात लिहिली जाईल. तेरीज तयार करण्यासाठी जास्त करून हीच पद्धत वापरली जाते.

तेरीज तयार करण्याच्या पद्धती :

तेरीज तयार करण्याच्या दोन पद्धती आहेत.

- (१) रोजकीर्द प्रारूप (उभी) तेरीज – Vertical or Journal form of Trial Balance
- (२) खातेवही प्रारूप (T) तेरीज – Horizontal or Ledger form of Trial Balance

रोजकीर्द प्रारूप तेरजेचा नमुना

.....रोजीची तेरीज (उभा)

दिनांक	खात्यांची नावे	रो. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)

खातेवही प्रारूप तेरजेचा नमुना

.....रोजीची तेरीज – (आडवा)

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)

तेरजेची उपयोगिता :

- १) खातेवहीतील विविध खात्यांच्या शिलका दाखविणे.
- २) जमाखर्चाच्या पुस्तकाची अंकगणितीय अचूकता सिद्ध करणे.
- ३) व्यवसायाची अंतिम खाती तयार करण्यास मदत करणे.

उदाहरण १३

खालील व्यवहार रोजकीर्दित नोंदवा. आवश्यक खाती उघडा, खाते संतुलन करा, आणि ३१ मार्च २०१९ रोजीची तेरीज तयार करा. २०१९

- मार्च १ विराट ने खालील संपत्ती आणून व्यवसायाला सुरुवात केली
- रोख ₹ ५०,०००,
- बँक ऑफ इंडियामध्ये रोख ₹ ७,०००,
- फर्निचर ₹ १०,०००.

- ३ १०% व्यापारी कसर व ५% रोख कसरीवर रोहितकडून माल खरेदी केला ₹ १०,०००
 ७ ५% व्यापारी कसरीवर सुनीलला माल विकला. ₹ ५,०००
 १० बँक ऑफ इंडियामध्ये जमा केले ₹ ५,०००.
 १२ वर्माकडून उधार फर्निचरची खरेदी ₹ २०,०००.
 १५ नेटबँकींगच्या माध्यमाने वर्माला शोधन केले ₹ ८,०००.
 १७ छपाई बिलाचे शोधन ₹ २००.
 २० कमिशन मिळाले ₹ २००.
 २५ बँकेतून ATM ने काढले ₹ १,०००
 २८ वर्माला पूर्ण लेखा शोधनार्थ दिले ₹ ११,५००
 ३० जाहिरातीबद्दल दिले ₹ ५००

उत्तर :

विराटच्या पुस्तकात

दिनांक	तपशील	रो. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१९ मार्च १	रोकड खाते नावे बँक ऑफ इंडिया खाते नावे उपस्कर खाते नावे विराटच्या भांडवल खात्याला (वरील संपत्ती आणि व्यवसायाला प्रारंभ केल्याबद्दल)		५०,००० ७,००० १०,०००	६७,०००
३	खरेदीखाते नावे रोहीतच्या खात्यात (१०% कसरीवर रोहितकडून माल खरेदी केल्याबद्दल)		९,०००	९,०००
७	सुनीलचे खाते नावे विक्री खात्याला (५% कसरीवर सुनीलला वस्तूची विक्री केल्याबद्दल)		४,७५०	४,७५०
१०	बँक ऑफ इंडिया खाते नावे रोकड खात्यातून (बँकेत रोख जमा केल्याबद्दल)		५,०००	५,०००
१२	उपस्कर खाते नावे वर्माच्या खात्याला (वर्माकडून उपस्कर खरेदी केल्याबद्दल)		२०,०००	२०,०००
१५	वर्माचे खाते नावे बँक खात्याला (वर्माला धनादेश दिल्याबद्दल)		८,०००	८,०००
१७	छपाई खर्च खाते नावे रोकड खात्याला (छपाई खर्च केल्याबद्दल)		२००	२००

२०	रोकड खाते कमिशन खात्याला (कमिशन मिळाल्याबद्दल)	नावे		२००	२००
२५	रोकड खाते बँक ऑफ इंडिया खात्याला (एटीएम च्या माध्यमातून बँकेतून पैसे काढल्याबद्दल)	नावे		१,०००	१,०००
२८	वर्माचे खाते रोकड खात्याला कसर खात्याला (वर्माला पूर्णलेखा शोधनार्थ दिल्याबद्दल)	नावे		१२,०००	११,५०० ५००
३०	जाहिरात खर्च खाते रोकड खात्याला (जाहिरात खर्च केल्याबद्दल)	नावे		५००	५००
	एकूण			१,२७,६५०	१,२७,६५०

विराटची खातेवही				विराटचे भांडवल खाते				जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	
२०१९ मार्च ३१	शि/खा/ नेली		६७,०००	२०१९ मार्च १	रोकड खाते		५०,०००	
				१	बँक ऑफ इंडिया		७,०००	
				१	फर्निचर खाते		१०,०००	
			६७,०००				६७,०००	
				एप्रिल १	शि/ खा./ आ		६७,०००	

रोकड खाते				जमा			
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९ मार्च १	भांडवल खाते		५०,०००	२०१९ मार्च १०	बँक ऑफ इंडिया खाते		५,०००
२०	कमिशन खाते		२००	१७	छपाई खर्च खाते		२००
२५	बँक ऑफ इंडिया खाते		१,०००	२८	वर्माचे खाते		११,५००
				३०	जाहिरात खर्च		५००
				३१	शि/खा/ नेली		३४,०००
			५१,२००				५१,२००
एप्रिल १	शि/खा/ आ		३४,०००				

नावे

बँक ऑफ इंडिया खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
मार्च १	भांडवल खाते		७,०००	मार्च १५	वर्माचे खाते		८,०००
१०	रोकड खाते		५,०००	२५	रोकड खाते		१,०००
				३१	शि/खा/ नेली		३,०००
			१२,०००				१२,०००
एप्रिल १	शि/खा/ आ/		३,०००				

नावे

फर्निचर खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
मार्च १	भांडवल खाते		१०,०००	मार्च ३१	शि/खा/नेली		३०,०००
१०	वर्माचे खाते		२०,०००				३०,०००
			३०,०००				
एप्रिल १	शि/खा/ आनली		३०,०००				

नावे

खरेदी खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
मार्च ३	रोहितचे खाते		९,०००	मार्च ३१	शि/खा/ नेली		९,०००
			९,०००				९,०००
एप्रिल १	शि/खा/ आनली		९,०००				

नावे

रोहितचे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
मार्च ३१	शि/खा/ ने ली		९,०००	मार्च ३	खरेदी खाते		९,०००
			९,०००				९,०००
				एप्रिल १	शि/खा/आ		९,०००

नावे	सुनीलचे खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	विक्री खाते			२०१९	शि/खा/नेली		
मार्च ७			४,७५०	मार्च ३१			४,७५०
			४,७५०				४,७५०
एप्रिल १	शि/खा/ आ.		४,७५०				

नावे	विक्री खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	शि/खा/ नेली			२०१९	सुनीलचे खाते		
मार्च ३१			४,७५०	मार्च ३१			४,७५०
			४,७५०				४,७५०
				एप्रिल १	शि/खा/आ		४,७५०

नावे	वर्माचे खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	बँक ऑफ इंडिया रोकड खाते कसर खाते			२०१९	फर्निचर खाते		
मार्च १५			८,०००	मार्च १०			२०,०००
२८			११,५००				
२८			५००				
			२०,०००				२०,०००

नावे	छपाई खर्च खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	रोकड खाते			२०१९	शि/ खा/ ने		
मार्च १७			२००	मार्च ३१			२००
			२००				२००
एप्रिल १	शि/खा/ आ		२००				

नावे	कमिशन खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	शि/खा/ने			२०१९	रोकड खाते		
मार्च ३१			२००	मार्च २०			२००
			२००				२००
				एप्रिल १	शि/खा/आ/		२००

नावे		कसर खाते				जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९ मार्च ३१	शि/खा/नेली		५००	२०१९ मार्च २८	वर्माचे खाते		५००
			५००				५००
				एप्रिल १	शि/खा/ आ	५००	

नावे				जाहिरात खाते		जमा	
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९	रोकड खाते			२०१९	शि/खा/ नेली		
मार्च ३०			५००	मार्च ३१			५००
			५००				५००
एप्रिल १	शि/खा/ आ/		५००				

विराटची ३१ मार्च २०१९ रोजीची तेरीज

नावे शिलका	राशी (₹)	जमा शिलका	राशी (₹)
रोकड खाते	३४,०००	विराटचे भांडवल खाते	६७,०००
बँक ऑफ इंडिया खाते	३,०००	रोहितचे खाते	९,०००
फर्निचर खाते	३०,०००	विक्री खाते	४,७५०
खरेदी खाते	९,०००	कमिशन खाते	२००
सुनीलचे खाते	४,७५०	कसर खाते	५००
छपाईखर्च खाते	२००		
जाहिरात खाते	५००		
	८१,४५०		८१,४५०

उदाहरण १४

१ जानेवारी २०१८ रोजी करणच्या खातेवहीत खालील शिलका दिसून आल्या.

नावे शिलका	राशी (₹)	जमा शिलका	राशी (₹)
रोकड खाते	६०,०००	करणचे भांडवल खाते	२,००,०००
खरेदी खाते	८०,०००	विक्री खाते	४०,०००
बँक ऑफ महाराष्ट्रचे खाते	१,००,०००		

- जाने ५ ऋषीकडून माल आणला ₹ १०,०००.
 १० बँकेतून कार्यालयाकरिता काढले ₹ २०,००० व खाजगी उपयोगाकरिता ₹ ६,०००
 १७ ऋषीला माल परत केला ₹ २,०००.

- १९ रोख खरेदी ₹ १४,०००.
 २२ रोख विक्री ₹ २०,०००.
 २६ बँकेत जमा केले ₹ १६,०००.
 २८ बँकेने व्याज जमा केले ₹ ७,०००

उत्तर : वरील व्यवहारांच्या रोजकीर्द नोंदी करा व संबंधित आवश्यक खाती तयार करा आणि तेरीज तयार करा.

करणची रोजकीर्द

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
२०१८ जाने १	खरेदी खाते नावे ऋषीच्या खात्याला (ऋषीकडून माल खरेदी केल्याबद्दल)		१०,०००	१०,०००
१०	रोकड खाते नावे उचल खाते नावे बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते (कार्यालयीन व खाजगी उपयोगासाठी बँकेतून काढल्याबद्दल)		२०,००० ६,०००	२६,०००
१७	ऋषीचे खाते नावे खरेदीपरत खात्यात (ऋषीला माल परत केल्याबद्दल)		२,०००	२,०००
१९	खरेदी खाते नावे रोकड खात्याला (मालाची रोख खरेदी केल्याबद्दल)		१४,०००	१४,०००
२२	रोकड खाते नावे विक्री खात्याला (मालाची रोख विक्री केल्याबद्दल)		२०,०००	२०,०००
२६	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते नावे रोकड खात्याला (बँकेत जमा केल्याबद्दल)		१६,०००	१६,०००
२८	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते नावे व्याज खात्याला (बँकेने व्याज जमा केल्याबद्दल)		७,०००	७,०००
	एकूण		९५,०००	९५,०००

करणची खातेवही :

नावे	खरेदी खाते				जमा		
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
जाने. १	शि/खा/आ		८०,०००	जाने. ३१	शि/खा/नेली		१,०४,०००
५	ऋषीचे खाते		१०,०००				
१९	रोकड खाते		१४,०००				
			१,०४,०००				१,०४,०००
फेब्रु १	शि/खा/आ		१,०४,०००				

नावे	ऋषीचे खाते				जमा		
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
जाने. १७	खरेदीपरत खाते		२,०००	जाने ५	खरेदी खाते		१०,०००
३१	शि/खा/ नेली		८,०००				
			१०,०००				१०,०००
				फेब्रु १	शि/खा/आ		८,०००

नावे	रोकड खाते				जमा		
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
जाने १	शिल्लक पुढे आणली		६०,०००	जाने १९	खरेदी खाते		१४,०००
जाने १०	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते		२०,०००	२६	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते		१६,०००
२२	विक्री खाते		२०,०००	३१	शि/खा/ नेली		७०,०००
			१,००,०००				१,००,०००
फेब्रु १	शि/खा/आ		७०,०००				

नावे	करणचे उचल खाते				जमा		
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८				२०१८			
जाने १०	बँक ऑफ महाराष्ट्र		६,०००	जाने ३१	शि/खा/ नेली		६,०००
			६,०००				६,०००
फेब्रु १	शि/खा/ आ		६,०००				

नावे	खरेदीपरत खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८	शि/खा/ नेली			२०१८	ऋषीचे खाते		
जाने ३१			२,०००	जाने १७			२,०००
			२,०००				२,०००
				फेब्रु १	शि/खा/ आ/		२,०००

नावे	विक्री खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८	शि/खा/ नेली			२०१८	शि/खा.आ. रोख खाते		
जाने ३१			६०,०००	जाने १			४०,०००
			६०,०००	२२			२०,०००
				फेब्रु १	शि/खा/आ		६०,०००

नावे	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८	शिल्लक पुढे आणली		१,००,०००	२०१८	रोकड खाते		
जाने २६	रोकड खाते		१६,०००	जाने १०			२०,०००
२६	व्याज खाते		७,०००	१०	उचलखाते		६,०००
				३१	शिल्लक/खा/ नेली		१७,०००
			१,२३,०००	फेब्रु १	शि/खा/नेली		१,२३,०००
फेब्रु १	शिल्लक खा आ		१७,०००				

नावे	व्याज खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८	शि/खा/नेली			२०१८	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते		
जाने ३१			७,०००	जाने २८			७,०००
			७,०००				७,०००
				फेब्रु १	शि/खा/नेली		७,०००

नावे	करणचे भांडवल खाते						जमा
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१८	शिल्लक (खाली नेली)			२०१८	शिल्लक (पुढे आणली)		
जाने ३१			२०,०००	जाने १			२०,०००
			२०,०००				
				फेब्रु १	शिल्लक (खाली आणली)		२०,०००

तुम्हाला माहीत आहे का ?

व्यवहाराचे कसे भ्रमण होते ?

श्री करण यांची ३१ जानेवारी २०१८ ची तेरीज

दिनांक	तपशील	खा. पा.	नावे राशी (₹)	जमा राशी (₹)
१.	रोकडखाते		७०,०००	
२.	खरेदी खाते		१,०४,०००	
३.	खरेदी परत खाते			२,०००
४.	ऋषीचे खाते			८,०००
५.	बँक ऑफ महाराष्ट्र खाते		९७,०००	
६.	करणचे भांडवल खाते			२,००,०००
७.	करणचे उचल खाते		६,०००	
८.	विक्री खाते			६०,०००
९.	व्याज खाते			७,०००
	एकूण		२,७७,०००	२,७७,०००

स्वाध्याय

प्र.१ एका वाक्यात उत्तरे लिहा

- १) खातेवही म्हणजे काय ?
- २) खातेवहीतील खतावणी म्हणजे काय ?
- ३) खात्याची शिल्लक निरंक केव्हा असते ?
- ४) खाते पान क्रमांक म्हणजे काय ?
- ५) खात्याच्या विवरणाचा प्रत्यक्ष व्यवहारात कोठे उपयोग होतो ?
- ६) मालकाचे भांडवल खाते व्यवसायाची देयता का मानली जाते ?
- ७) रोकड खात्याची जमाशिल्लक का नसते ?
- ८) तेरीज म्हणजे काय ?

प्र.२ खालील विधानाकरिता शब्द, शब्दसमूह किंवा संज्ञा लिहा.

- १) लेखांकनाचे मुख्य पुस्तक.
- २) रोजकिर्दीतील नोंदीचे खातेवहीत संबंधित खात्याला स्थानांतर करणे.
- ३) खातेवहीतील ज्या पानावर नोंद केली आहे तो पान क्रमांक.
- ४) खात्याच्या लहान बाजूला शिल्लक लिहून दोन्ही बाजूच्या बेरजा समान करण्याची प्रक्रिया.
- ५) वैयक्तिक खात्याची नावे शिल्लक.
- ६) बँक खात्याची जमा शिल्लक
- ७) वितरीत केलेला माल आगीमुळे नष्ट झाला तेव्हा कोणते खाते नावे होईल ?
- ८) खातेवहीतील खात्यांच्या केवळ शिल्लका स्थानांतरित केल्या जातात ती तेरीज कोणती ?

प्र.३ योग्य पर्याय निवडून संपूर्ण विधाने पुन्हा लिहा.

- १) उधारीच्या व्यवहारामध्ये किमान एक खातेअसते.
अ) रोख ब) उधार क) वैयक्तिक ड) नावे
- २) शिल्लक खाली नेलीदर्शविते.
अ)सुरूवातीची ब) शेवटची क) धनात्मक ड) ऋणात्मक
- ३) खाते वहीच्या..... या रकान्याचा उपयोग रोजकीर्द पृष्ठ क्रमांक लिहिण्याकरिता केला जातो.
अ) रो.पा. ब) खा.पा. क) दिनांक ड) तपशील
- ४) ऋणकोच्या खात्याचीशिल्लक दर्शविते.
अ) वास्तविक ब) ऋणात्मक क) जमा ड) नावे
- ५) खातेवहीतील प्रत्येक खात्याची नावे व जमा बाजूच्या बेरजेतील फरक शोधून काढण्याची प्रक्रियाहोय.
अ) बेरीज करणे ब) रोजकिर्दीयन क) खाते संतुलन ड) खतावणी.
- ६) खरेदी पुस्तकाच्या बेरजेचीखरेदी खात्यात केली जाते.
अ) खतावणी ब) स्थालंतर क) देणे ड) नोंदणी
- ७) वास्तविक खात्याचीशिल्लक असते.
अ) किमान ब) कमाल क) नावे जमा
- ८)तयार करणे म्हणजे खातेवहीची अंकगणितीय शुद्धता तपासणे होय.
अ) तेरीज पत्रक ब) खातेवही क) रोजकिर्दी ड) यादी

प्र.४ खालील विधाने चूक की बरोबर ते सकारण सांगा.

- १) खातेवही हे मूळ नोंदीचे पुस्तक आहे.
- २) रोजकिर्दीत व्यवहार नोंदविण्याची प्रक्रिया म्हणजे खतावणी होय.
- ३) व्यवसायिकात धंद्यातून रोख रकमेची उचल केल्यास उचल खाते जमा केले जाईल.
- ४) नामधारी खात्यांच्या शिलका या पुढच्या पुढे नेल्या जातात.
- ५) जेव्हा खात्याच्या नावे बाजूची बेरीज, जमा बाजूच्या बेरजेपेक्षा जास्त असते तेव्हा खात्यावर नावे शिल्लक असते.
- ६) जेव्हा खात्याचे नांव, प्रत्येक खात्याच्या वर लिहिले जाते तेव्हा त्यास खात्याचे शीर्षक असे म्हणतात.
- ७) तेरीज तयार करणे म्हणजे जमाखर्चाची अचूकता सिद्ध करणे.
- ८) तेरीज ही द्विनोद पद्धतीच्या सिद्धांतावर आधारित आहे की जितके नावे असतात तितकेच जमा असतात.

प्र.५ रिकाम्या जागा भरा

- १) शिल्लक ही नामधारी खात्याची खर्च किंवा हानी दर्शविते.
- २) रोकड खात्याचीशिल्लक असते.
- ३) खात्याच्या उजव्या बाजूलाबाजू असे म्हणतात.
- ४) धनकोच्या खात्याचीशिल्लक असते.
- ५)खात्यांच्या शिलका नफा-तोटा खात्याला स्थानातरीत करून ते खाते बंद करतात.
- ६) शि/खा/ आ म्हणजे
- ७) मालकाच्या राहत्या घराचे भाडेखात्याला नावे होते.
- ८) ₹ २४,००० किंमतीचा माल २०% नफ्यावर विकल्यास त्याचे क्रममूल्य राहील.

प्र.६ खालील कोष्टक पूर्ण करा.

१)	रोजकीर्द	रोजकिर्दीयन
	?	खतावणी

२)	विक्रीपरत	आगतप्रत्याय
	क्रयप्रत्याय	?
३)	खा.पा.क्र.	रोजकीर्द
	?	खातेवही
४)	संपत्ती	नावे शिल्लक
	देयता	?
५)	जमीन व इमारत	वास्तविक खाते
	प्राप्त कमिशन	?

प्र.७ खालील शिलकांच्या बाबतीत योग्य खूण करा.

	नावे शिल्लक	जमा शिल्लक
१) भांडवल खाते	<input type="text"/>	☒
२) ख्याती	<input type="text"/>	<input type="text"/>
३) अधिकोष अधिविकर्ष	<input type="text"/>	<input type="text"/>
४) प्राप्त विपत्रे	☒	<input type="text"/>
५) धनको	<input type="text"/>	☒
६) उचल	<input type="text"/>	<input type="text"/>
७) जाहिरात	<input type="text"/>	<input type="text"/>
८) पूर्वदत्त भाडे	<input type="text"/>	<input type="text"/>
९) अदत्त भाडे	<input type="text"/>	<input type="text"/>
१०) बुडीत कर्ज	<input type="text"/>	<input type="text"/>

प्रात्याक्षिक उदाहरणे

प्र.१ खातेवहीतील खालील खात्यांच्या आधारे रोजकिर्दीत नोंदी लिहा.

सोपनाच्या खातेवहीत				जमा			
नावे	रोकड खाते						
दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९				२०१९			
फेब्रु १	शि/खा/आ		८,०००	फेब्रु ५	टेलीफोन खाते		७५०
३	विक्री खाते		७००				
६	व्याज खाते		६००	९	खरेदी खाते		८००
८	जयश्रीची खाते		१,५००	२८	शि/खा/ने		९,२५०
			१०,८००				१०,८००
मार्च १	शि/खा/आणली		९,२५०				

नावे

खरेदी खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९ फेब्रु ९	रोकड खाते		८००	२०१९ फेब्रु २८	शि/खा/ने		८००
			८००				८००
मार्च १	शि/खा/आ		८००				

नावे

जयश्रीचे खाते

जमा

दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)	दिनांक	तपशील	रो.पा.	राशी (₹)
२०१९ फेब्रु १५	विक्री खाते		५,०००	२०१९ फेब्रु ८ २८	रोकड खाते शि/खा/ नेली		१,५०० ३,५००
			५,०००				५,०००
मार्च १	शि/खा/ आ		३,५००				

प्र.२ खालील साहाय्यक पुस्तकावरून खाते वहीत आवश्यक खाती तयार करा.

खरेदी पुस्तक

दिनांक	ग्राहकाचे नाव	आवक बिजक क्र	खा.पा	राशी (₹)
२०१९ ऑक्टो २ ७ ११ १७ २७	अमोल ऐश्वर्या विवेक सेठ शबरी			७,५०० २,४०० ३,९०० ६,५०० १,०००
	एकूण			२१,३००

खरेदी परत पुस्तक

दिनांक	ग्राहकाचे नाव	नावे पत्र क्र	रो.पा	राशी (₹)
२०१९ ऑक्टो १० २० २८	ऐश्वर्या शेठ शबरी			४८० ६५० २००
	एकूण			१,३३०

प्र.३ खालील माहितीवरून विनयच्या पुस्तकात आवश्यक खाती उघडा व खात्यांच्या शिलका काढा.

२०१९

जाने.	१	₹ १०,०००	आणून व्यवसायाला प्रारंभ केला.
	६	विकासकडून माल आणला	₹ ३,०००
	९	भूषणला माल विकला	₹ २,४००
	१२	विकासला दिले	₹ १,६००
	१९	भूषणला मिळाले	₹ १,०००
	२५	रोख खरेदी	₹ ३,६००
	३०	रोख विक्री	₹ ५,०००
	३१	मजुरी दिली	₹ ४००

प्र.४ खालील व्यवहार रोजकिर्दीत नोंदवा. व फक्त रोकड खाते तयार करा.

२०१९

जुलै	१	₹ १५,०००	रोख व यंत्र	₹ २०,०००	चे आणून हार्दिक ने व्यवसायाला प्रारंभ केला.
	४	१०%	रोख कसरीवर माल खरेदी केला.	₹ ९,०००	
	९	अमरला माल विकला	₹ ३,०००		
	१२	मोफत वस्तू वाटल्या	₹ ७००		
	१४	कार्यालयाकरिता लेखनसाहित्य आणले	₹ ५५०		
	१८	धनश्रीकडून	₹ ९५०	मिळाले, जिचे खाते बुडीत कर्ज म्हणून अपलेखित करण्यात आले होते.	
	२१	अभिरामने आपल्याला	₹ ३,०००	चा माल पाठविला.	
	२४	अभिरामचे खाते शोधनार्थ मिळाले. त्याने ५%	रोख कसर दिली.		
	२७	₹ २,५००	वस्तू च्या बदली तेवढ्याच किमतीचे फर्निचर घेतले.		
	२९	ATM च्या माध्यमातून कार्यालयाकरिता	₹ ५,०००	आणि वैयक्तिक उपयोगाकरिता	₹ ३,००० काढले

प्र.५ सुपर्णाच्या पुस्तकात अपर्णाचे खाते तयार करा.

२०१९

जाने	१	अपर्णाकडून येणे रक्कम	₹ ६०,०००
	४	१०% व्यापारी कसरीवर अपर्णाला माल विकला .	₹ १५,०००
	७	अपर्णाकडून माल परत आला	₹ १,५०० (ढोबळ)
	११	अपर्णाकडून रेखांकित धनादेश मिळाला.	₹ ५०,०००
	१७	अपर्णाला माल पाठविला	₹ १२,०००
	२५	अपर्णाला रोखीने माल पाठविला	₹ ६,०००
	३०	अपर्णाकडून पूर्णखाते लेखा शोधनार्थ मिळाले	₹ ३३,०००

प्र.६ मदनलालच्या पुस्तकात रोकड खाते, बँक खाते, खरेदी खाते, विक्री खाते व भांडवल खाते उघडून त्यांच्या शिलका काढा.

२०१९

ऑगस्ट	१	बँक शिलकेसह मदनलालने व्यवसायाला प्रारंभ केला.	₹ ४०,०००.
	२	१०% व्यापारी कसरीवर असीमकडून माल खरेदी केला	₹ १५,०००
	३	अरुणला माल रोख विकला.	₹ ८,०००.
	४	भाडे	₹ ३,००० दिले व विद्युत बील भरले ₹ ५००.
	५	नेटबँकींगच्या माध्यमातून मदनलालने प्रत्येकी ₹ ५५ रु प्रमाणे परफेक्ट टेक्नॉलॉजीचे १०० भाग खरेदी केले. व दलाली म्हणून ₹ २५० दिले.	

- ६ वैयक्तिक उपयोगासाठी वस्तू घेतल्या ₹ ५००.
- ७ १०% रोख कसरीवर माल विकला ₹ ५,०००
- ८ बँकेत जमा केले ₹ २,०००.
- ९ बँकेच्या डेबीट कार्डच्या माध्यमातून मुलीची ट्युशनफी दिली ₹ ३,०००
- १० टेबल खरेदी केले. ₹ २,०००.
- ११ भंगार विकून मिळाले ₹ १,५०० .
- २७ ₹ २,००० शिल्लक ठेवून जास्तीचे पैसे बँकेत भरले.

प्र.७ खालील माहितीवरून रोजकीर्द तयार करा, खतावणी करा.

फेब्रुवारी २०१९

- १ सुनीलने ₹ २०,००० किमतीच्या वस्तू रोख ₹ १,७०,००० व्यवसायाला प्रारंभ केला. रोख रकमेपैकी ₹ ५०,००० त्याने त्याचा मित्र केदारकडून १०% वार्षिक दराने आणले.
- ५ पुरवठादार, मोहनकडून ₹ ७,००० किमतीच्या वस्तू खरेदी केल्या व त्याला अग्रीम म्हणून ₹ ५,५०० दिले.
- ९ कार्यालयाकरिता लेखनसाहित्य खरेदी केले. ₹ ४,५००
- १२ मोफत नमुना वस्तू वाटल्या ₹ २,०००
- १७ श्री. देवच्या वतीने भाडे दिले ₹ ४००
- २४ मोहनच्या सूचनेप्रमाणे त्याचा ५ तारखेची ऑर्डर पूर्ण करून खाते निरंक करण्यात आले.
- २७ २०% व्यापारी कसरीवर शेखरकडून दोन महिन्यांच्या मुदतीवर माल खरेदी केला आणि तो लगेच सागरला पाठविला.
- २८ शेखरने सागरला मालाचे जावक बीजक छापील किमतीच्या १०% व्यापारी कसरने पाठविले.

प्र.८ संजीवच्या पुस्तकात खालील व्यवहारांच्या किर्दनोंदी करून खातेवहीत योग्य खाती उघडा.

२०१९

- जून १ कमिशनबद्दल राजूकडून रोख मिळाले ₹ १०,०००.
- ३ राकेशला आंतरराज्य माल विकला ₹ ३,००० SGST @२.५% व CGST @२.५% लागू आहे.
- ५ राकेशकडून पूर्ण रक्कम मिळाली.
- ८ मंगेशकडून आंतरराज्य माल खरेदी केला ₹ २,००० आणि SGST @२.५% व CGST @२.५% लागू आहे.
- ११ मंगेशला रकमेचे शोधन केले.
- १८ भाडे दिले ₹ २,५००
- २४ मोबाईल खर्चाचे बिल दिले ₹ १,००० त्यातील ₹ ७०० कार्यालयाकरिता व ३०० रु वैयक्तिक उपयोगाकरिता वापरले.

प्र.९ १ जुलै २०१९ रोजी पवन पवार, पुणे यांच्या खातेवहीत खालील शिलका दिसून आल्या.

नावे शिलका	राशी (₹)	जमा शिल्लक	राशी (₹)
यंत्र खाते	४,४०,०००	खरेदी परत खाते	६०,०००
रश्मीचे खाते	७०,०००	विक्री खाते	३,६०,०००
खरेदी खाते	१,३०,०००	पवनचे भांडवल खाते	४,८०,०००
विक्रीपरत खाते	४०,०००	व्याज खाते	६,०००
रोकड खाते	१,००,०००	राकेशचे खाते	५६,०००
बँक खाते	१,८०,०००		
लेखनसामग्री खाते	२,०००		

जुलै २०१९ मध्ये खालील व्यवहार झाले. खातेवहीत त्यांची नोंद करून ३१ जुलै २०१९ चे तेरीज पत्र तयार करा.

- १ अतिरिक्त भांडवल आणले ₹ ४०,०००
- ४ १०% व्यापारी कसरीवर राकेश कडून माल आणला ₹ ८०,०००
- ७ रश्मीला माल विकला ₹ ३०,०००
- ९ राकेशला माल परत केला ₹ २०,००० (ढोबळ)
- ११ रश्मीकडून माल परत आला ₹ ४००
- १४ राकेशला रोख दिले व त्याच्याकडून २% रोख कसर मिळाली ₹ ४०,०००
- २२ रोख खरेदीबद्दल धनादेश दिला. ₹ १७,०००
- २४ रोख विक्री ₹ ८,०००
- २७ लेखनसामग्री आणली ₹ ३,०००
- २८ RTGS च्या माध्यमातून रश्मीकडून ₹ ३९,००० मिळाले व ₹ १,००० कसर दिली.
- २९ पगार दिला ₹ १०,०००
- २९ रश्मीला माल विकला ₹ २०,०००
- ३१ राकेशकडून माल आणला व त्याला ₹ ३६,००० चा धनादेश दिला.

